

Johan Chr. Schønheyders prædiken til Trinitatis søndag 1769, Johannes 3, 1-16

I bogen der findes i Trinitatis Kirkes arkiv:

Indhold af Høimesse-Prædikener holdne i Aaret 1776. Ugentlig udgivne af Dr. Johan Christian Schønheyder, Sognepræst til Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn

Tekst ved Kirsten Sandholt

I tidligere tider var mulighed for at høre prædikener langt oftere end i vor tid. I 1700 tallet kunne der f.eks. være op til flere gudstjenester om søndagen ud over højmissen, ligesom der var skriftemålgudstjenester og andre gudstjenester på hverdage. I øvrigt var folk langt tidligere på færde end nu til dags. Man stod i almindelighed op kl. 4 om morgenen og gik til sengs kl. 20. Skolernes læsetid begyndte kl. 5 og de akademiske forelæsninger kl. 6. Også om søndagen var man tidligt på benene. I de københavnske kirker kunne froprædikenen finde sted kl. 5 søndag morgen, højmissen ved syvtiden og aftensangen kl. to.

Og hvordan prædikede præsten så? Ja, det ved vi godt noget om, for det er ikke kun i vor tid præster udgiver deres prædikener. Christian Michael Rottbøll, der var sognepræst ved Trinitatis 1766-1771, var den første i København, som lod dispositionerne til sine søndagsprædikener trykke og uddele, og han fik 3 ½ årgang af sine prædikener udgivet i årene 1768-71, altså mens han var præst ved Trinitatis. Det samme gælder hans efterfølger ved Trinitatis, Johan Christian Schønheyder. Også han udgav flere årgange af sine prædikener.

Johan Christian Schønheyders prædiken 1776

Trinitatis søndag 1776. Johannes 3,1-16.

Du har højlig benaadet os, evige og alvise i alt hvad vi sige om Dig ubegribelige Gud! At du med Naade og Sandhed har nedladt Dig at aabenbare himmeligheder som skulle føre os til det evige Liv. Hvilken Lærer fra Gud os sendt, kunde saaledes som du Herre Jesu! Antage sig os med Lys og ufejlbar Veiledelse, igennem alle de Mørkheder og Dødens Skygger vi uden dig havde maattet sidde i og fortvivle, eller vandre og falde i Fordærvelse. Tilbedet og takket, højlovet og adlydet, blive os dit Læreembede Guds Søn! At du fra din Fader udgangen, af hans evige Viidom har aabenbaret os hvad der skulde tiene til vor evige Salighed. Ak at dine Sandheder maatte altid blive os Guds Vidsoms og Guds Herligheds Aabenbarelse! Opløfte vor Begreb, vor Sands, og vor Siels Smag til dine Himlenssandheder! Kan vor Fornuft ikke fatte dem, saa lad os i vor daglige Bedrelse erfare deres Nytte, og i deres Lydighed bringes igennem denne Verden, til det Liv, det Gode og Herlighed, som intet Øie har seet og intet Øre har hørt.

Hvad for Troe, og Lærvillighed, og ydmyg Hengivenhed til al Guds Aabenbarings Ledsagelse, Jesus Christus havde Ret at fordre af dem, som hørte ham, det sagde han med de Ord efter vort Evangelium; vi tale det vi vide, og vidne om det vi have seet. – Naar I ikke troe hvad jeg siger eder om jordiske Ting (som det om Menneskets Bedrelse og Gienfødelse her i Livet) hvorledes vilde I

troe, hvis jeg taledede om himmelske Ting? Og det sømmede mig at tale om det jeg veed og kiender, thi ingen ellers kunde stige til Himlen, og didfra nedbringe Himlens Hemmeligheder, uden den der som jeg har hiemme i Himlen. Det Jesus med en Slags Bebreidelse siger til Nicodemus, kunne vi efter det vi kiende ham, omvende til en Slutning hvorledes os bør antage ham for en Lærer fra Gud kommen; ”hvis han havde talet de Himlens, Guds Herligheds og evige Vidsoms, Hemmeligheder, i hvilken han efter sit allerhøieste Samfund med Faderes er deelagtig, og vi der havde maattet troe ham, da han underviser os om de Sandheder til vor Saliggørelse, hvilke her i vort jordiske Levnet skal kiendes og erfares i deres guddommelige Værdighed og Nytte?”

Naar vi vel forstaae denne Tankes Sammenhæng, og troelig holde samme i Erindring; saa skal baade vor Forstand og Hierte finde Vished og Rolighed i vore Troeslærdomme hvilke vi ikke kan andet end bekiende at være Hemmeligheder. Vi ville da efter denne Anledning betragte:

Hvorledes vor Troe skal forstaae og forholde sig derefter, at vi skal kalde Jesus en Lærer, kommen fra Gud.

- 1) Jesus kunde, fra Himlen ned, have anbefalet os langt høiere og ubegribeligere hemmeligheder, end vor Salighedslære indeholder.
- 2) Derfor maae det, han har sagt os og vi ikke forstaae, antages paa hans ord, og opløfte vor Troe over vor jordiske Fornufts Begreb.

1.

Vi, som kiende Jesus af hans underfulde Fødsel, af hans guddommelige Levnet og herlige Gierninger, i hvilke han viiste Guds egenskaber i sin Haand og frie Villie, af hans herlige Levnets Fuldendelse med Opstandelsen og Bortgangen til Himlen, vi maae i en langt høiere Meening end Nicodemus, kalde og ansee ham for en Lærer, kommen fra Gud. Vi vide og bekiende dette om ham efter Evangelistens Undervisning Joh. 1,14-18. Ordet (som fra Evighed havde været hos Gud, og var Gud selv, ved hvilke alle Ting ere skabte v. 1-3) blev Kiød og boede iblandt os. Ingen har nogensinde seet Gud, men den eenbaarne Søn som er i faderens Skiød, har aabenbaret det. Nu denne Lærer paa denne Maade af Gud kommen, hvad havde han kunnet byde vor Forstand at annamme paa hans Ord? Hvad er alt menneskelig Begreb og Nemme, hvor fattig, hvor unem til at finde sig i de Ting han kunde have talt? Vi som ere af Jorden, tale og sande alene jordiske alle; og vidner hvad han har seet, og har hørt Joh. 3,31 f. lad os heraf skiønne, hvor dybt al menneskelig Fornuft maae bøie sig for disse himlens Lærdomme, hvilke Jesus med Vished og guddommelg Myndighed kunde have givet os. Havde det behaget ham at aabenbare os Guddommen, og foreskrive os flere Troessandheder, hvormed et allerhøieste Væsen, den uendelige skaber og Herre skulde efter sin egentlige Natur nævnes og tilbedes af os; mon da vel vor menneskelige Sprog skulde have Ord, Navne, eller Lignelser at det kunde forstaaes af os? Det indseer enhver at denne Slags hemmeligheder ikke kunde være for os; deres egentlige Beskaffenhed maae blive inden for Guddommens Skiød. Kun saameget som til vor egen Frelse og Bedrelse kunde gavne os at vide, vilde han forklare os om Gud.

Men hvad kunde vi tænke om Guds Hensigter dem han fra Evighed har betænkt, efter hvilke han har frembragt af Intet sine Skabninger som i Himlen og paa Jorden ere uden Tal og Ende; Guds Hensigter som strække sig i Længden ud i alle tiders Tider, og gaae langt over dette Liv ind i Evigheden? Jesus Christus i hvilken af Guddommens Fylde (den fulde Guds Majestæt) boede, som havde fra Evighed, før nogen Tings Skabelse, været i det guddommelige Vidsdommens Raad og var betroet alle dets Beslutninger Koloss. 1,16-19. Hvor meget mere var i hans Forstand end os kunde vedkomme at vide? Men hvad der virkelig kunde være vor Troe og Tillid, vor Gudfrygtighed, og vor Dyd angelegen at vide, nemlig om de guddommelige Hensigter, med de fornuftige aandelige Væsener som vi Mennesker ere? Hvad for en Orden Gud har beskikket for dem til at opnaae deres fuldkomne Lyksalighed; hvad for prøvelser og Forandringer inden de naae deres Bestemmelse, de maae gaae igennem? – Endnu langt ængsteligere Spørgsmaal, hvad med de Skabninger, som have misbrugt, og endnu mangfoldig misbruge deres Fornuft og frie Villie; og ere faldne ud af den for dem beskikkede Orden? O! det har ingen af os her paa Jorden levende Mennesker Forstand paa, at indsee og kiende de store og langt ud sig strækkende Følger, som Synden drager efter sig, og gjør de ulydige og fra Guds Orden veegne Skabninger ulykkelige. Deres herligste Evner, aandelig og legemlig Sundhed, og Uskyldighed forkrænked, alle de forunderlige, ypperlige og velgiørende Guds Veie, de skulde føres fra Under til Under, fra Dyd til Dyd, fra Salighed til Salighed, forstyrrede, blandede og fyldte med Elændighed. Evighed af herlighed og Lyksaligheder, omskiftet til Evighed af Skændsel og Jammer. – Gud har nu ikke vildet lade det Onde gaae saaledes sin fordævelige Gang; men hvad meene vi vel dertil at udfordres, at saadan Omskiftelse blev indført; at i steden for Synden og Døden, som var trængt igennem til alle mennesker, nu Retfærdighed og Livet som Guds frie Raades Gave kunde skienkes alle? Rom. 5,12-18. 6,53. ;Man betænke nu; disse Guds Naadesindretninger, disse Hemmeligheder for os, som førend vi vare i Evigheden ere besluttede, og i Tidernes Fylde ere udførte, dem har Jesus Christus som sig betroede at vide og udføre, bragt til Verden. Hvor utallige Ting og Beskrivelser, og Fortællinger som han kunde have talet om, har han maattet holde tilbage, Ting af himlen, som vare os her paa Jorden for høie og aldeles ufattelige? Kun hvad der af Guds betænkte Raadslutninger skulde skee her paa jorden, kun hvad der udfordredes for at give Menneskene Troe paa Guds underfulde Barmhertighed, det lærte han. ”Ligesom Moses i Ørkenen ophøiede (ophængte) en Slange, saa skal menneskens Søn ophøies, paa det at hver som troer paa ham ikke skal fortabes, men have evigt Liv; thi saa elskte Gud Verden..

2.

Denne betragtning over de himlens Lærdomme Jesus kunde have bragt os herved, skal gjøre os vore religionslærdomme ret ærværdige, og synderlig under dette navn, at de ere, og ikke kan andet end være hemmeligheder. Vi maae heraf ei alene gjøre denne Slutning; at hvad Jesus har sagt det maae af os (enddog vi ikke fatte det,) antages paa hans Ord; men vi maae deraf lære den værdige Naade at tage imod og at giemme saa høie og dyrebare himlens Hemmeligheder; vi maae opløfte vor Siel til denne høie og herlige Guds Raads Annammelse og Tilegnelse.

Det er lidet, dersom vi endelig blues og undertrykker den verdslige Fornufts Frækhed, og lade det gielde for Sandhed, hvad Gud paa saa unegtelig Maade har ladet Verden kiende som hans aabenbarede barmhertighed, Naade for dem som troe, og Fordømmelse over dem som foragte

hans Aabenbarelse og Tilbud. Endnu dette er vantroe, naar vi med et til Jorden lænked Sind, holde os tilbage fra at attraae de høie og himmelske Ting, som Jesus har forhvervet, forkyndet, og tilbudt os.

Vi maae opløfte os til den saa underfulde Guds Herligheds og milde Menneskekierligheds Samfund. Er vor Gud saa ubegribelig i sin evige Visdom, Almagt og herlighed, og i hans Herskab over sine uden Tal mangfoldige Skabninger; saa har han dog ikke desmindre kaldet os til det allerhøieste Fortrin at være hans Børn og elskes af ham; han endskiønt Synden gjort saa ulyksaligt Skilsmisse imellem vor Gud og os, saa skal endda hans Hellighed og Retfærdighed være forenet og forligt med hans Kierlighed og Redebonhed, at benaade de Uværdige. Det er et Under for vore Øine, men saaledes ere vi kaldede til vor Guds, den Uendeliges, den Allershelligstes, den for de uforbedrede Synderes onde Samvittighed forfærdelige Dommers, til hans Samfund. 1 Joh.1,3-7. Vor troe paa denne guddommelige Indbydelse, fordrer af os høi Talemaade, en baade lydige og frimodige Nærmelse med vor Siel til Gud. At tiltale ham i den daglige uskrømte og udulgte Bøn, at tilegne os hans tilbudte Forladelse og Benaadelse, at kalde ham i Jesu Kristi Navn Fader.

Vi maae opløfte os til en gudhengiven Attraae efter vort sande Gode, hvortil vi ere beskikkede i Evigheden. At vor Guds milde hensigter at gjøre os lyksalige ikke opfyldes her paa Jorden, derom have vi mangfoldige Overbeviisninger; Vi kunne blive tvungne til at erkiende at det tilkommende evige Liv er vort værdigste Gode, naar det nærværende dødelige ikke gjør os fornøiede. Men. Et andet er det at tage endelig imod det haab om Himlen, et andet at skiønne med en frie og ærligere Siel derpaa, at vi have en udødelig Mand, og vi med den ere af Gud beskikkede til et Liv uden Ende, til saa herlig en Omskiftelse, hvori ogsaa vort Legeme skal have Deel. 1. Kor. 15,43. Ff. Væne vi os til at tænke flittig paa de hemmeligheder Jesus har forkyndet os; at vi ere beskikkede til, at vorde lige Guds Engle, at leve som han lever, at finde Plads i det Faderens Huus, som har mange Boliger, at skue Guds Ansigt; saa ville vi ikke holde nogen Ting af denne Verden, som ikke føre vore Tanker hidset hen, for vigtigere end den er; saa maae det blive vor sande Ære for os selv, vor Glæde, vor Bestræbelse at være gienfødte (at holde os af saa høi Byrd) til det levende Haab formedelst Jesu Christi Opstandelse 1 Petr. 1,3.

Vi maae opløfte os med den allervigtigste fliid at bedres og at forfremmes i den reneste og virkelige Dyd. Ogsaa vor hele Omvendelse, vor Aands Gienfødelse og Bedrelse er an af de hemmeligheder fra Himlen; hvikle Jesus bragte til Verden. Vor indvortes menneskes Forberedelse, er den guddommelige Gierning som vi ikke see hvorledes den gaaer til, som ikke paa eengang er fuldkommen, men dog af Gud frembringes og fuldføres. Af os fordres kun at gjøre den alvor og Flid, ingen Udyd at lade være ufortruet og urettet, og ingen os vedkommende Regel for Dyd og Pligt, endog den besværlige ikke at lade være uøvet. 2 Kor.7,1. 2. Petr, 1,11